

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
КАФЕДРА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН, ІНФОРМАЦІЇ ТА
РЕГІОНАЛЬНИХ СТУДІЙ

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач випускової кафедри

_____ Н. Ф. Ржевська

«___» _____ 20 __ р.

ДИПЛОМНА РОБОТА

ВИПУСКНИКА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ БАКАЛАВРА
СПЕЦІАЛЬНОСТІ 291 «МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ,
СУСПІЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ ТА РЕГІОНАЛЬНІ СТУДІЇ»
ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЇ ПРОГРАМИ
«МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ»

Тема: «М'ЯКА СИЛА В ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ КНР»

Виконавець: студентка 4 курсу, 408 групи, Євтушок Дарина Сергіївна

Керівник: кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин,
інформації та регіональних студій Глібова Світлана Олександрівна

Нормоконтролер

_____
(підпис)

_____
(П.І.Б.)

КИЇВ 2021

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	3
ВСТУП.....	4
Розділ 1. Концепція «м'якої сили» у міжнародних відносинах: теоретичний аспект	6
1.1 Поняття «м'якої сили» в міжнародних відносинах.....	6
1.2. Концепція «м'якої сили» в зовнішній політиці держав	9
Розділ 2. Роль «м'якої сили» в зовнішній політиці КНР.....	19
2.1 Інструменти «м'якої сили» КНР та головні сфери її використання	19
2.2 ЗМІ як канал популяризації китайської «м'якої сили». Телебачення Китаю як канал «м'якої сили» в просуванні культури країни	38
Розділ 3. Регіональний вимір «м'якої сили» в зовнішній політиці КНР.....	42
3.1.«М'яка сила» КНР по відношенню до країн Африки, США та ЄС	42
3.2 «М'яка» сила КНР у зовнішньополітичній взаємодії з США	46
ВИСНОВКИ	50
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	53

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

КНР – Китайська Народна Республіка

РФ – Російська Федерація

США – Сполучені Штати Америки

ЄС – Європейський Союз

НУО – недержавна або неурядова організація

ЗМІ – засоби масової інформації

ЦК КПК – Центральний комітет Комуністичної партії Китаю

ККЦ – китайські культурні центри

SWOT-аналіз – метод стратегічного прогнозування

CUCAS – China's University and College Admission System

BBC – British Broadcasting Corporation

CCTV – Closed-circuit television

ВНЗ – вищий навчальний заклад

ВВП – валовий внутрішній продукт

ООН – Організація Об'єднаних Націй

ВСТУП

У сучасному світі, в умовах глобалізації, коли рівень взаємозалежності країн одна від одної надзвичайно високий, зовнішньополітичний потенціал держави вимірюється не кількістю військової техніки і не дальністю польоту ракет, а привабливістю її моделі розвитку. Феномен «м'якої сили» безпосередньо пов'язаний з процесом глобалізації, яка, будучи всеосяжним явищем, об'єктивно не може бути зупинена або навіть на час згорнута жодною з держав. Інструменти «м'якої сили» дозволяють державі досягти бажаних результатів у зовнішньополітичній діяльності, не застосовуючи військової сили чи будь-яких інших насильних методів.

Саме та держава, яка може запропонувати найкращі перспективи своїм союзникам та розробити привабливу модель розвитку, може стати успішною у сучасному світі.

Зростання економічної могутності Китайської Народної Республіки сприяє зростанню її впливу та зміцненню зовнішньополітичної позиції на міжнародній арені. Не зважаючи на критичне ставлення представників західних держав до китайського політичного режиму, Китай відчайдушно намагається підкорити світ своєю традиційною культурою та цінностями, а також поширити знання про багату культурну спадщину серед населення світу.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що застосування «м'якої сили» у Китаї на першому, тому що сьогодні КНР демонструє колосальний успіх на шляху досягнення поставлених цілей по створенню привабливого іміджу держави та перетворенню на гідного конкурента світовим наддержавам.

Об'єктом дослідження є концепція «м'якої сили» в міжнародних відносинах.

Предметом дослідження є специфіка і застосування «м'якої сили» Китайської Народної Республіки.

Мета дипломної роботи – визначити роль і значення інструментів «м'якої сили» в зміцненні Китаю свого міжнародного становища.

Наукова новизна полягає в:

- вивченні основних аспектів та інструментів «м'якої сили» Китаю;
- осмисленні ролі «м'якої сили» в дипломатії великої держави;
- дослідженні медійного потенціалу Китаю в якості головного інструменту реалізації і просуванні «м'якої сили» країни;

Практична значимість полягає в можливості застосування даної роботи для комплексного дослідження зовнішньої політики Китайської Народної Республіки; в написанні студентських наукових робіт, дисертацій, тощо.

У даній дипломній роботі використані такі **методи дослідження**: порівняльний, узагальнення, метод аналізу, SWOT-аналіз, історичний метод.

Апробація роботи: результати даної дипломної роботи у вигляді тез «SOFT POWER IN CHINA'S FOREIGN POLICY» було опубліковано на конференції Київського національного авіаційного університету – «Сучасні міжнародні відносини: актуальні проблеми теорії і практики – 2021».

Завданням даної дипломної роботи є: розглянути вихідну концепцію «м'якої сили» Дж. Ная і інтерпретації цієї концепції іншими західними авторами; дати розуміння концепції «м'якої сили» в Китаї; проведення порівняльного аналізу поглядів західних і китайських вчених щодо терміну «м'яка сила»; виявити особливості поняття «м'якої сили» застосовуваного КНР; розкрити основні інструменти реалізації політики «м'якої сили» в КНР; показати вплив інструментів «м'якої сили» на становище сучасної китайської держави на міжнародній арені; дослідити особливості «м'якої сили» Китаю по відношенню до США.

Структура роботи. Робота складається з вступу, трьох розділів, висновків та списку використаної літератури

РОЗДІЛ 1. КОНЦЕПЦІЯ «М'ЯКОЇ СИЛИ» У МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

1.1 Поняття «м'якої сили» в міжнародних відносинах

Поняття «сила» в міждержавних відносинах має ряд різних значень. З давніх часів зародження державності і протягом тисячоліть сила традиційно означала військову міць, фізичне насильство.

Однак на рубежі ХХ-ХХІ століть в теорії міжнародних відносин військово-сприйняття сили змінюється новим, переосмисленим і мирним розумінням. В ході даного осмислення народилася теорія, в основі якої лежить уявлення про існування двох основних типів влади - твердої (hard power) і гнучкою (soft power).

У науці поняття «м'яка сила» прозвучало не так давно. Цей термін ввів американський політолог, професор Гарвардського університету Дж. Най в 1990 році [1].

З роботи автора виділяються наступні смисли концепту «м'якої сили»:

- інструмент формування вподобань;
- здатність залучати аудиторії інших держав, тому в цьому випадку привабливість найчастіше відбувається з мовчазної згоди;
- вміння змусити інших хотіти того ж результату, що хочете і ви через слідування вашій культурі і ідеології;
- здатність держави досягати бажаних результатів в світовій політиці, завдяки тому, що інші країни, спостерігаючи за її досягненнями, слідують прикладу і прагнуть до того ж рівню процвітання і відкритості;
- елемент управління, як здатність притягувати (змушувати) інших бажати того, чого бажаєте ви, формувати запити, встановлювати порядок дня [2].

Дж. Най вважає, що сила держави полягає в умінні отримувати від інших бажаних результатів. Таке вміння багато в чому залежить від наявності у влади необхідних ресурсів, грамотно застосувавши які, держава ефективно здійснює свою зовнішню політику. Бажаних результатів багато в чому допомагають домогтися такі фактори, як духовна і матеріальна культура, громадські та політичні цінності. Ці додаткові фактори за умови їх досконалого виконання позитивно і безвідмовно впливають на підвищення привабливості іміджу країни, утворюючи тим самим особливий ресурс, який визначається Дж. Наєм як «м'яка сила» [3].

Існує також повністю протиставна «м'якій силі» так звана інша, «тверда сила», що уособлює військову і економічну міць. Вона базується на підґрунті примусу або загрози. На відміну від неї «м'яка сила» – це здатність домогтися бажаних результатів шляхом добровільної участі союзників, але ніяк не за допомогою насильства. Такий інструмент – це щось більше, аніж просто переконання, навіювання чи здатність схилити до чогось, аргументуючи це.

Згідно Дж. Ная, «м'яка сила» - це «приваблива» сила, яка містить в собі три основних компоненти:

- по-перше, культуру;
- по-друге, політичну ідеологію;
- по-третє, зовнішню політику (мається на увазі дипломатія в широкому сенсі слова) [4].

Дж. Най пояснює зростання актуальності і важливості м'якої сили як інструменту зовнішньої політики так : «Якщо держава може змусити свою владу здаватися легітимною в очах інших, воно буде стикатися з меншим опором її бажанням. Якщо культура і ідеологія держави привабливі, інші будуть більш охоче слідувати за нею. Якщо держава може підтримувати такі інститути, які змушують інші держави добровільно направляти або обмежувати свою

діяльність кращими домінуючій державі способами, це може вберегти від здійснення примусової або жорсткої сили» [5].

Британський вчений Дж. Макклорі, творець першого рейтингу в цій області, розробляючи вимірювальну систему ресурсів «м'якої сили» держави, розширив список компонентів її складових. Згідно Макклорі, «м'яка сила» включає в себе п'ять категорій:

- Бізнес / інновації - привабливість економіки країни в щодо відкритості, здатність до інновацій.
- Культура – впливовість інститутів культури, досягнень в галузі культури, рівень поширеності мови, міжнародне охоплення продуктами культури держави.
- Держава – рівень привабливості моделі управління державою.
- Дипломатія – здатність формувати сприятливий імідж для міжнародної аудиторії.
- Освіту – привабливість і розвиненість систему вузівської освіти.

Американський політолог, провідний теоретик США по зовнішніх політичних питаннях Ганс Моргентау в своїй роботі «Політика між країнами: боротьба за силу і мир» вже включив в своє дослідження такі елементи, як національний характер, моральний дух громадян та фактори впливу національної сили [6].

За останні десятиліття, різні держави прагнули по-своєму реалізувати потенціал ресурсів «м'якої сили» в зовнішній політиці, що свідчить про існування кількох різних стратегій її застосування.

Інструментами «м'якої сили» виступають: пропагування мови, культури мистецтва, моделей захисту культурної спадщини, використання ЗМІ, використання освітніх програм, пропагування національних брендів.

Часто м'яку силу ототожнюють з такими поняттями як публічна дипломатія, зовнішня культурна політика, іміджева дипломатія.

Публічна дипломатія – один із способів впливу на думку і поведінку населення зарубіжних країн. Вона являється одним із інструментів «мякої сили», може здійснюватися через офіційні канали (публічні виступи офіційних осіб), а також неофіційні канали (НУО, університети і т.п.). У цьому сенсі публічна дипломатія значно ширше таких понять, як «народна дипломатія» або «громадська дипломатія» [7].

Іміджева дипломатія – це один із головних засобів формування громадської думки, що стоїть поруч з публічною та культурною дипломатією. Такий вид дипломатії дозволяє державі ефективно формувати позитивну громадську думку закордоном. Іміджева дипломатія ґрунтується на концепції «м'якої сили» та являється одним із її методів її здійснення [8].

1.2. Концепція м'якої сили в зовнішній політиці держав

Більшістю вчених, які вивчають феномен «м'якої сили» в міжнародних відносинах, крім традиційної (американської) виділяються такі стратегії застосування: європейська, японська, російська і китайська. Цей поділ обумовлено національно-історичними особливостями зовнішньополітичних установок держав, що відрізняються ресурсами і проведеними заходами, які вони мають. Перераховані стратегії можна умовно розділити на «старі» (традиційні) і «нові» (сучасні). До числа традиційних стратегій можна віднести американську, європейську, до сучасних – китайську, японську і російську. Кожна з національних стратегій має свою специфіку, однак, найбільший інтерес для дослідників представляють стратегії США, КНР, РФ і країн ЄС, тому що вони через свої географічні та історичні особливості найбільшою мірою показують ефективність або неефективність застосовуваних технологій «м'якої сили» [9].

Стратегії «м'якої сили» можна визначити в залежності від країни її застосування, тобто поділ обумовлено національно-історичними особливостями

зовнішньополітичних підходів держав. Таким чином, в наукових статтях розглядаються найчастіше американська стратегія, європейська (консервативна), китайська (сучасна).

Американська (традиційна) стратегія реалізації «м'якої сили», на думку Дж. Ная, включає три компоненти. Перший компонент – це привабливість американської культури і американського способу життя. Згідно з опитуваннями громадської думки, майже 80 респондентів з 43 країн світу відчують захоплення по відношенню до досягнень США в галузі науки і технологій (висока культура). Близько 60 опитаних симпатизують американській музичній творчості та телебаченню. На підтвердження цього можна навести лідерство США за такими показниками, як кількість прийнятих емігрантів, обсяг телепрограм та ін., кількість іноземних студентів в США і кількість американців серед нобелівських лауреатів в галузі фізики, хімії та економіки [10].

Другий компонент «м'якої сили» США – це політична ідеологія, якій повністю або частково симпатизує половина опитаних. Нарощування потенціалу американської м'якої сили здійснюється за допомогою найбільш ефективного методу – публічної дипломатії (public diplomacy). Основну роль в реалізації публічної дипломатії виконують інформаційний ресурс і контроль над інформаційними потоками. М'яка сила пов'язана з таким поняттям, як публічна дипломатія, яка розглядається як один із інструментів самої м'якої сили [11].

Дж. Най виділяє три напрямки публічної дипломатії:

- щоденне направлене освітлення американських зовнішньополітичних акцій;
- «стратегічне спілкування», під яким мається на увазі зосереджене обговорення найбільш важливих для США політичних тем на міжнародних форумах, а також трансляція основних положень через ЗМІ;
- розвиток і підтримку прямих контактів з іноземною аудиторією за допомогою програм обміну і наукових стипендій, що дозволяє іноземним громадянам особисто знайомитися зі Сполученими Штатами [12].

Говорячи про природу «м'якої сили» США, Дж. Най насамперед акцентує увагу на такому інструменті «м'якої сили» як роль американських освітніх центрів, що притягують іноземних студентів. Велика кількість випускників американських університетів, які є складовою державних еліт інших країн, формує важливий ресурс сприятливого ставлення до Америки за її кордонами.

Більш того, на думку Дж. Ная, не менш значний внесок в стратегію «м'якої сили» США як і раніше може внести і американська масова культура, в зразках якої присутні «послання свободи, розкріпачення і демократії», що так чи інакше знаходить відгук у жителів різних країн і представників різних культурних традицій [13].

Говорячи про Європейської стратегії, слід зазначити, що з точки зору «м'якої сили» європейські країни виступають як єдиний центр глобального значення. Незважаючи на відставання у військовій і економічній галузі, Європа змагається з США в боротьбі за розуми і серця людей. Європейські мови, найвищі в світі показники соціально-економічного розвитку, французьке вино, швейцарська надійність, сприйняття Європи як «оазису процвітання», центру світового мистецтва, високої моди, розкоші – все це утворює культурну привабливість Європи і європейців. Політичні цінності, їх «м'яка привабливість» і, що вигідно відрізняє Європу від США, орієнтація європейських політиків на співпрацю при вирішенні міжнародних питань із залученням багатосторонніх інституцій, переважання невійськових методів вирішення конфліктів – це все стійкі риси європейського іміджу в міжнародному співтоваристві [14].

Багато аспектів внутрішньої політики, яка реалізується в Європі, привертають увагу молодій частини населення сучасних демократичних країн. Зокрема, мова йде про питання смертної кари, контролю над зброєю, зміни клімату і про права представників нетрадиційної сексуальної орієнтації – це деякі чинники, що формують «м'яку силу» Європи. Крім привабливості своєї культури

і внутрішньої політики Європа черпає «гнучку» силу і в сфері зовнішньої політики, оскільки її дії часто служать на благо всього людства.

На відміну від американців, в останні роки європейці більш впевнено стали використовувати міжнародні організації для досягнення своїх цілей. Це частково обумовлено досвідом створення ЄС, а частково відображає інтерес, що полягає в створенні системи стримування єдиної світової наддержави, що робить його політику привабливою для багатьох інших країн. Європейці витрачають значні кошти на розвиток своєї публічної дипломатії, особливо в області налагодження міжнародних культурних контактів [15].

Зважаючи на еволюції загальної зовнішньої політики і політики безпеки і все гучніших заяв громадськості про прозорість та підзвітність, Комісія ЄС все частіше звертається до внутрішніх аудиторій ЄС в додаток до зовнішніх посередників для пояснення і аргументації зовнішньої політики ЄС, рахунку прагнучі до більш широкої підтримки незалежної європейської зовнішньої політики. Тому аналіз «м'якої сили» ЄС стосується двох аспектів публічної дипломатії: однієї – щодо внутрішньої європейської аудиторії; і другий – щодо аудиторії країн, що не входять в ЄС.

На стратегію зовнішньої політики впливає передбачувана потреба ЄС стати «твердою» «м'якою силою», щоб утриматися в міжнародній політиці. Для того, щоб стати провідним міжнародним гравцем, що несе в собі ідею багатостороннього підходу, заснованого на універсальних цінностях, ЄС необхідно буде більш послідовно взаємодіяти із зовнішнім світом і поєднувати свої добрі наміри з конкретними діями (в тому числі, в разі необхідності, з військовими). Це вимагає певної політичної волі і узгодженості держав-членів і взаємної довіри між ними, яка відсутня на сьогоднішній день [16].

Різні автори пропонують різні теоретико-методологічні підходи до інтерпретації концепту «м'якої сили». Розглянемо докладніше погляди таких

дослідників, як Джуліо Галларотті (Уесліанський університет, США) і Коліна Грея (Університет Редінг, Англія) щодо проблеми «м'якої сили».

Д.М. Галларотті – професор, викладач коледжу Соціальних досліджень при Уесліанському університеті. У своїх оцінках ресурсів soft power Д.М. Галларотті дотримується космополітичної теорії влади, заснованої на взаємодії трьох провідних теорій міжнародних відносин: реалізму, неолібералізму та конструктивізму. Він вважає, що зміни в світовій політиці підвищили цінність «м'якої сили» по відношенню до «жорсткої сили», а також наполегливо радить особам, які приймають рішення, ефективно використовувати «м'яку силу» в міжнародних стратегіях [17].

К.С. Грей, з точки зору реалізму, дуже скептично ставиться до «м'якої сили». Він також радить політичним діячам орієнтуватися, перш за все, на «жорстку силу». В одній зі своїх статей Д.М. Галларотті виділяє два основних джерела «м'якої сили»:

– Внутрішній: культура (яскраво виражена соціальна згуртованість, висока якість життя, свобода, сприятливі можливості, толерантність, привабливий стиль життя) і політична модель (демократія, конституціоналізм, лібералізм, плюралізм, добре функціонуючий уряд).

– Зовнішній: повага міжнародних законів, норм і інститутів, підтримка багатостороннього підходу, сумлінне дотримання міжнародних договорів і союзницьких зобов'язань, готовність жертвувати короткостроковими національними інтересами заради загального блага, ліберальна зовнішньоекономічна політика.

Автор переконаний, що відносини між «м'якою» та «жорсткою силою» вельми не прості: вони не замінюють один одного і повністю не доповнюють. Часто вони, дійсно, можуть посилити або послабити одна іншу. Сильний позитивний імідж держави допомагає залучити союзників, які, в свою чергу,

зміцнять оборону [18]. Надання військ для оборони країни від іноземного вторгнення сприятиме позитивному іміджу держави-захисника.

Реалісти переконані, що серйозний військовий потенціал країни може створювати активи «м'якої сили», тому що він сприяє збільшенню поваги і захоплення з боку світової спільноти. Однак, за словами Д.М. Галларотті, застосування «жорсткої сили» може сприяти зміцненню м'якої сили, тільки якщо воно не йде врозріз з ліберальними політичними принципами (сприяє захисту держави від агресії, підтримання миру, визволення від тиранії). Крім того, наслідки від застосування обох видів сили визначаються політичним контекстом.

На зростаюче значення «м'якої сили», згідно Д.М. Галларотті, впливають наступні фактори:

- глобалізація (характеризується взаємозалежністю держав, величезною швидкістю передачі інформації);
- демократизація та поширення ліберальних принципів, які не тільки самі по собі несуть прихильність «м'яким принципам», а й обмежують лідерів у використанні сили, підкупу;
- величезні витрати при використанні різних видів озброєнь;
- тяга до процвітання і стабільності сучасних західних суспільств;
- зріст міжнародних організацій, пріоритет багатосторонності перед одностороннім підходом.

В цілому Д.М. Галларотті дає досить високу оцінку ресурсів «м'якої сили», хоча і підкреслює непрості відносини між «м'якою силою» і «жорсткою силою», зазначає необхідність враховувати контекст при їх застосуванні [19].

К.С. Грей дотримується іншої позиції щодо «м'якої сили»: він застерігає від переоцінки її потенціалу. У різні періоди свого життя він працював в наукових центрах і організаціях, що займаються питаннями військових стратегій і оборони: Міжнародний інститут стратегічних досліджень (Лондон), Національний

інститут публічної політики (США), Генеральний консультативний комітет з контролю над озброєннями й роззброєннями в адміністрації Рейгана та ін. Це позначилося на наукових інтересах вченого. К.С. Грей займається дослідженнями ядерних, морських і космічних стратегій, контролем над озброєнням.

Дослідник «soft power» К.С. Грей переконаний, що, незважаючи на те, що концепт «м'якої сили» чудово виглядає в теорії, на практиці він менш цінний. Пояснюється це тим, що даний концепт може ввести в оману політиків і великих стратегів. Так, американська «м'яка сила» - не просто інструмент, а елемент віри, завдяки якому політичним діячам важко тверезо оцінювати ситуацію.

Погляди К.С. Грея представлені такими тезами: «Жорстку військову силу» сьогодні складніше застосовувати, ніж в минулому, через порівняно нещодавно збільшений рівень поваги до універсальних гуманітарних цінностей. Труднощі обґрунтування необхідності використання військових методів збільшилися, але це зовсім не означає, що «жорстка сила» стала анахронізмом. Існують конфлікти, які не можуть бути вирішені дипломатичними або іншими невійськовими засобами.

Сформульована на Заході концепція «м'якої сили» знаходить своє відображення у зовнішній політиці східних держав. Дана концепція, її можливості і перспективи використання для забезпечення національних інтересів активно обговорюються в політичних і академічних колах більшості східних країн.

Коріння поняття «м'яка сила» можна знайти в китайській філософії і китайській традиційній культурі. Конфуціанство, що акцентує увагу на «гуманному управлінні», даосизмі, цінує «моральний авторитет», старокитайське військово мистецтво, яке пропонує «підкорювати противника, не вступаючи в битву» – всі ці думки концентрують увагу на невидимих, ненасильницьких, при цьому абсолютно легітимних способах впливу [20].

Зокрема, про «м'яку силу» все частіше говорить політична еліта КНР. У даній ситуації дуже справедливо і доречно висловився колишній співробітник місії КНР в ЄС Ван Ювей про те, що «деякі положення західних теорій міжнародних відносин змогли настільки широко і глибоко проникнути в китайську риторичку за останні роки».

Однак її освоєння не зводиться до простого копіювання або механічного запозичення положень вихідної моделі. Мова в даному випадку, скоріше, може йти про численні імпровізації на загальну тему.

Твердження Дж. Ная щодо універсальності та відповідності його теорії інтересам будь-яких країн, груп або окремих індивідів може бути спростовано різноманітністю «національних» підходів і стратегій «м'якої сили» східних держав, адже вони все активніше включаються в конкурентну боротьбу за привабливість. Аналіз цього змагання, що постійно набирає силу, як зазначають дослідники, дозволяє виявити появу стратегій з вираженими національними специфічними рисами тієї чи іншої країни, що доповнюють і часто модернізують вихідну ідею.

Перш за все, це пов'язано з тим, що більшість східних держав сприйняли ідею «м'якої сили» не в якості зовнішньої, «західної» за своїм походженням концепції, а, скоріше, як орієнтир, який вказує на їх власний інтелектуальний ресурс, який не помічали чи погано використовували раніше. Таким чином китайські витоки «м'якої сили» стали виявлятися в конфуціанських цінностях, в ідеях підпорядкування ворога без боротьби (bu zhan er qu ren zhi bing) легендарного полководця Сунь-Цзи або понятті «шляху досконалого правителя (wang dao) на відміну від «шляху деспота» (Ba dao) древнього філософа Мен-Цзи. Тому, очевидно, доцільно розглянути ідеї «м'якої сили» в старокитайській політичній думці [21].

Сучасні політичні та інші контексти в майбутньому можуть докорінно змінитися. Історія не обов'язково лінійна. Не можна однозначно стверджувати,

що військові методи не будуть грати істотної ролі в майбутньому. З одного боку, дуже важливо, щоб військові сили застосовувалися відповідно до розумної інтерпретації принципів «справедливої війни», але з іншого, інтерпретації даних принципів не повинні знищувати здатність держави діяти тоді, коли це дійсно необхідно [22].

Недолік «м'якої сили» як інструменту політики, полягає в тому, що її дуже складно опанувати і контролювати, на відміну від військової сили, яка суворо підпорядковується центральній владі (американська «м'яка сила» характеризується незалежністю від амбіцій політичних діячів). При застосуванні м'яких стратегій, швидше за все, доведеться налаштовуватися на довгостроковий результат, тому їх проблематично використовувати, коли перед державою стоїть необхідність негайних дій.

Локальний контекст (культура, цінності, звички) накладає відбиток на те, як можуть бути сприйняті ті чи інші технології «м'якої сили». Не можна з абсолютною вірогідністю передбачити, чи будуть стратегії ефективні в тому чи іншому регіоні світу.

Представлені точки зору вчених демонструють підвищений інтерес політичних і академічних кіл до концепту «м'якої сили», до його аналітичного та практичного потенціалу. Обидва дослідники критично ставляться до ідеалізації даного концепту, вказують на його неоднозначність.

Отож, в основі «м'якої сили» Китаю лежить наукова концепція розвитку, яка містить в собі два напрямки: перший - зближення з народом; друге - здатність узагальнювати досвід і уроки минулого, створювати певну стратегію, курс і політику для її реалізації, враховуючи справжній стан справ.

Таким чином, думка вчених у питанні «м'якої сили» полягає в наступному:

- принцип гармонії;
- китайська «м'яка сила» викликана впливати як на міжнародне співтовариство, так і на населення всередині країни;

- «м'яка сила» розглядається як мудрість застосування «жорсткої сили»;
- «м'яка сила» включає в себе всі нематеріальні ресурси, а її основу складають культурні цінності [23].

РОЗДІЛ 2. РОЛЬ М'ЯКОЇ СИЛИ В ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ КНР

2.1 Інструменти м'якої сили КНР та головні сфери її використання

Концепція «м'якої сили» була фундаментальною частиною військового мислення в Китаї більше двох тисяч років. Покоління китайських лідерів використовували стратагеми і довгострокове планування, витончено викладені в старокитайському військовому трактаті Сунь-Цзи «Мистецтво війни». Ці стратагеми не залишилися похованими в книгах по військовій теорії, вони сформували практичний ключовий елемент державного управління – ретельно продуману стратегію, що дозволяє плутати передбачуваних суперників, виводити їх з рівноваги і здобувати перемогу, не завдаючи ударів [24].

Дійсно, деякі зі стратагем настільки популярні, що вони стали частиною китайської народної спадщини, переданої в сюжетних циклах і романах. Один з них «Казка про три королівства», тепер популярний фільм і телешоу. Сунь-Цзи стверджує, що військові дії повинні бути не основоположним компонентом комплексного підходу до безпеки, а одним елементом, як, наприклад, дипломатичні союзи з нахилом на такі хитрощі, як обман ворога, який підриває його внутрішній фронт; секретні матеріально-технічні методи; уникнення поразок і втрат; максимізація перемог та передбачення наслідків війни до участі.

Поява «м'якої сили» в офіційній риториці КНР пов'язана з виступом Ху Цзіньтао на XVII з'їзді КПК в 2007 році, в якому Голова КНР говорить про «м'яку силу» як про дієвий і необхідний інструмент формування привабливого образу китайців і Китаю.

У 1990 році Китай вперше усвідомив потребу в розвитку та реформації свого політичного іміджу. В умовах стрімкого економічного зросту, розвитку міжнародної торгівлі, перед Китаєм постало завдання в скороченні занепокоєння китайською загрозою у світі [25].

Іншою причиною звернення до ресурсів м'якої сили стало швидке проникнення глобалізації і американізації китайського суспільства, які яскраво ілюстрували можливості м'якої сили США. Все це призвело як дослідників, так і лідерів країни до пошуку нових інструментів зовнішньої політики, які, з одного боку, допомогли б зміцнити становище Китайської Народної Республіки на міжнародній арені, а з іншого – змінити образ Китаю в очах потенційних партнерів. Негативна спадщина культурної революції і придушення внутрішніх протестів, а також збережена напруженість в Тайванській протоці не могли сприяти становленню позитивного образу Китаю в світі [26].

Під інструментами зовнішньої політики держави розуміється комплекс заходів, спрямованих на реалізацію міжнародної діяльності щодо захисту національних інтересів держави. Незважаючи на формування особливого підходу до концепції і появи «м'якої сили» з китайською специфікою, китайське тлумачення має ряд спільних рис з підходом, прийнятим на Заході. Спільна особливість двох інтерпретацій теоретичних складових є відсутність чіткого плану по визначенню успішності реалізації «м'якої сили». При цьому дані критерії завжди залежатимуть від цілей, які ставить перед собою актор, а підхід до визначення стратегій «м'якої сили» в західній та китайській інтерпретаціях, зазвичай, відрізняється.

У той же час загальним і для західного, і для китайського підходів є чітке розуміння того, що привабливий образ держави сьогодні є важливим політичним ресурсом. І на заході, і в Китаї приділяється все більше уваги формуванню позитивного іміджу держави.

Сучасний Китай привертає увагу науковців використанням інструментів «м'якої сили». Тим не менше, в академічному середовищі не існує єдиного розуміння того, яким чином Китай інтерпретує цю концепцію, які цілі та задачі ставить перед собою для розвитку власної стратегії «м'якої сили» [27].

Концепція м'якої сили в китайському дослідницькому співтоваристві все ще перебуває на початковому етапі розвитку, що підтверджується тим, що термін «Soft Power» у китайській мові має відразу кілька перекладів, що широко використовуються і мають різне забарвлення.

Крім того, серед китайських дослідників немає спільного розуміння щодо конкретних результатів реалізації стратегії «м'якої сили». Немає і однозначної позиції з питання того чи є «м'яка сила» інструментом внутрішньої чи зовнішньої політики. Немає єдності думок про джерела «м'якої сили» всередині Китаю: значна частина китайських фахівців дотримується позиції визначальної ролі культури в «м'якій силі», інші звертають увагу на можливості використання економічних і політичних ресурсів при реалізації стратегії [29] .

Як зазначає професор Ханчжоуського університету Чжен Бяо в книзі «М'яка сила Китаю» : «Враховуючи глибокі відмінності між китайською і західною культурами, Китаю необхідно розвивати власний підхід... Необхідно розвивати дослідження м'якої сили Китаю, описувати інструменти та підходи, що найбільше підходять для Китаю.

Цей підхід характеризує сучасні тренди у вивченні «м'якої сили» у Китаї. Дослідження набувають більш системного і фундаментального характеру, відбувається процес становлення незалежного наукового напрямку. «М'яка сила» займає важливе місце в політичній стратегії китайського керівництва, що пояснює актуальність даної проблематики як всередині Китайської Народної Республіки , так і в міжнародних дослідженнях.

За останні півстоліття підхід Китаю до зовнішньої політики зазнав величезних змін, перейшовши від періоду агресії та ізоляції під владою Мао Цзедуна, до епохи миру та розвитку під керівництвом комуністів-реформаторів. Два десятиліття тому Китай розглядався як жорстка комуністична система, яка загрожувала розвитку демократії в Азії та в інших частинах світу – образ, який збільшувався гранично жорсткою реакцією Комуністичної партії Китаю на

вимоги демократизації китайського суспільства і держави, які були висунуті студентами в 1989 році на площі Тяньаньмень [30].

Сьогодні Китай стає все більш сучасним і глобалізованим. Економічні реформи, розпочаті в 1978 році Ден Сяопіном, перетворили Китай в одну з найбільш привабливих у світі економік. Китай є зразком трансформації: процвітання в роки економічного зростання не тільки зробило КНР привабливою для іноземних інвесторів, але і дозволило отримати такий капітал, щоб бути основним споживачем на світовому ринку.

Китайська «м'яка сила» пов'язана з впливом на серця і уми іноземних народів, а також зі сприйняттям іміджу Китаю в очах іноземних лідерів, які є однією з головних цілей китайської «м'якої сили». У той же час зовнішня політика Китаю стала більш амбітною, переходячи від політики реагування - «приховувати здатності і чекати своєї години» (韬光 晦) - до ініціативної політики - «працьовитої і багатообіцяючої» (奋发 有为). Пекін прагне звести до мінімуму стереотип, що Китай становить загрозу для інших і, таким чином, намагається транслювати в маси мирний спосіб китайської держави. Виконуючи це завдання, Китай реалізує і інші цілі своєї зовнішньої політики.

Китайська цивілізація відрізняється безперервністю традицій і культурним монолітом, регульованим емоційно-забарвленими відносинами. Зовсім не дивно, що місце одного з основних ресурсів в стратегії «м'якої сили» Китаю відводиться культурі. Переважно на підтримці і просуванні своєї традиційної культури зосереджуються зусилля Китаю, впевненого, зокрема, що країна здатна збільшити свою «м'яку силу» шляхом формування спільної ідентичності та цінностей для азіатів на основі конфуціанських цінностей єдності, ощадливості і поняття гармонії [31].

Напрями реалізації «м'якої сили» були визначені на XVII з'їзді КПК: тема «м'якої сили» була включена в розділ, присвячений культурі, а не зовнішній

політиці Китаю. Тому можна стверджувати, що «м'яка сила» Китаю в більшій мірі діє в «культуроцентричному вимірі».

Деякі дослідники, вважають, що Китай приділяє велике значення поширенню відомостей про свою культуру і історичне минуле з метою демонстрації відмінностей між китайськими та західними цінностями. Але це робиться не стільки для того, щоб підвищити власну державу над іншими, явно підкреслюючи перевагу в культурному розвитку або в будь-якому іншому, скільки для того, щоб будь-хто, хто ознайомився з історією Китаю, його традиційними цінностями, мисленням, культурою, міг зрозуміти шлях китайського розвитку та його позицію в контексті міжнародних відносин [32].

Особливість політичного строю Китаю, зокрема злиття структур КПК та державної влади, обумовлює процеси створення стратегії і визначення доцільності політики «м'якої сили» КНР. Первинне вироблення базових положень, цілей політики, визначення набору інструментів, її здійснення відбуваються в рамках партійних структур, серед яких виділяються Центральна партійна школа Центрального комітету КПК – освітній і дослідницький заклад, який відповідає за підготовку вищих партійних кадрів, і відділ міжнародних зв'язків ЦК КПК – орган, який відповідає за визначення партійних пріоритетів в даній сфері, а також займається зовнішніми зв'язками по партійній лінії.

Що стосується, основних напрямків застосування політики «м'якої сили» Китаю, то можна виділити сім напрямків:

- Поширення китайської мови;
- просування традиційної та сучасної культури;
- поглиблення і розширення освітніх контактів;
- науково-технічне співробітництво;
- підтримка міжнародного розвитку;
- публічна дипломатія;

– підтримка співвітчизників [33].

Інструментами «м'якої сили» виступають: пропагування мови, культури мистецтва, моделей захисту культурної спадщини, використання ЗМІ, використання освітніх програм, пропагування національних брендів [34].

1. Розповсюдження китайської мови

У січні 2000 року Лі Даоюй, колишній заступник голови Комітету у справах громадян КНР за кордоном Всекитайських зборів народних представників (ВЗНП), оголосив, що Китай буде підтримувати вивчення китайської мови за межами Китаю, а також забезпечить підтримкою школи, якими керують китайці за кордоном, так як поширення китайської мови є важливим стратегічним завданням.

Ху Юцин, депутат Всекитайських зборів народних представників, зазначив, що вивчення китайської мови сприяє побудові національної могутності і є способом розвитку «м'якої сили» Китаю. Подібні заяви наочно демонструють, що уряд КНР вважає китайську мову важливим політичним і культурним джерелом «м'якої сили», а просування навчання мови за кордоном є інструментом ефективної реалізації стратегії «м'якої сили». Традиційна культура Китаю і китайська мова виступають в єдності з часів Конфуція, Лао Цзи і Мень Цзи і представляють собою основу «великого відродження нації», є ефективними інструментами реалізації «м'якої сили» в сучасному зовнішньополітичному курсі КНР.

Голова ЦК КПК Сі Цзіньпін в 2013 р. зауважив, що китайська мрія полягає в досягненні великого відродження нації.

З початку 2000-х рр. в світі збільшилося число тих, хто вивчає китайську мову як іноземну. Згідно з офіційними статистичними даними Державної канцелярії з поширення китайської мови за кордоном під контролем Міністерства освіти КНР Чжунго Гоцзя, ханьюй гоцзя туйгуан Ліндау Сяоцзе (скорочено – Ханьбань), по всьому світу нараховується понад 40 млн осіб, що вивчають

китайську мову. У КНР вивчення мови і культури перетворилося на модний тренд XXI ст., а деякі Південно-Східні країни Азії навіть охоплені «лихоманкою китайської мови».

У 2008 році китайську мову викладали в 3 500 вищих навчальних закладах різних країн світу. На сьогоднішній день 440 інститутів Конфуція відкриті в 120 країнах з метою популяризації китайської мови і культури в світі.

В 2012 році заступник начальника Управління з міжнародної співпраці та обмінів міністерства освіти КНР Юй Цзіхао повідомив, що в даний час Китай займає перше місце в світі по числу студентів, що навчаються за кордоном. Пан Юй підкреслив, що студенти, які закінчили вузи за кордоном, в даний час все частіше прагнуть повернутися в Китай.

В кінці 2005 року Міністерство освіти КНР заснувало в 23 країнах світу 32 інститути Конфуція. У квітні 2009 р. в світі діяло 326 інститутів і класів Конфуція, до жовтня того ж року – вже 523 навчальних заклади Конфуція, в тому числі 282 інститути.

У 2007 р. уряд КНР виділив на фінансування проекту інститутів Конфуція 26 млн дол. США. До 2020 р. в 500 великих містах світу мали б функціонувати приблизно 1000 інститутів Конфуція. Про це заявила в березні 2013 р. керівник канцелярії Державної керівної групи з поширення китайської мови за кордоном, генеральний директор штаб-квартири інституцій Конфуція Сюй Лінь. Цього вдалося досягти вже на кінець 2016 р.

З 2016 року, відповідно до щорічного офіційного звіту в світі функціонувало 513 інститутів Конфуція в 140 країнах світу, при цьому в діяльність установ було залучено 46000 іноземних викладачів, навчалися 1 млн. 550 тис. студентів. У Росії діють 22 інститути Конфуція: у Москві, Санкт-Петербурзі, Новосибірську, Єкатеринбурзі та ін [36].

Що стосується України, то філіали інституту Конфуція відкриті у Києві, Луганську і Харкові на базі добре відомих університетів: Харківського

національного університету імені В. Н. Каразіна, Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського, Інститут Конфуція при Київському національному університеті імені Тараса Шевченка.

Якщо з позитивним впливом розповсюдження інститутів Конфуція для Китаю все зрозуміло, то студенти отримують не менше користі та привілеїв.

Наприклад, займаються з носіями мови, щоб вивчити тонкощі вимови і особливості артикуляції; відвідують додаткові заняття з мистецтва китайського письма - каліграфії; вивчають відмінні риси стародавньої китайської культури і основні тези китайської філософії.

2. Просування традиційної та сучасної культури

Велику роль в поширенні традиційної культури Китаю відіграє китайська діаспора. Дієвим механізмом поширення традиційної китайської культури є проведення перехресних років, місяців, тижнів або днів культури із зарубіжними державами.

У випадку ж з Бразилією, значно більш великою країною, подібний захід тривало цілий місяць: у вересні 2013 р Бразилія провела місяць своєї культури в Китаї, а в жовтні того ж року місяць китайської культури пройшов в Бразилії. Тривалість такого роду заходів пов'язана як зі ступенем значущості відповідних держав в негласної «табелі про ранги» китайської зовнішньої політики, так і з їх розмірами і економічними потенціалами. У деяких випадках навіть короткостроковий період проведення культурних подій може включати в себе значне число широкомасштабних заходів.

Так, в листопаді 2013 року в Китаї пройшли Дні Казахстанської культури, в ході яких різні заходи проходили не тільки в Пекіні, але і в Шанхаї і Урумчі, тобто відразу на декількох майданчиках в різних містах в різних частинах країни, що продемонструвало унікальність даної культурної події.

Ще одним способом налагодження і розвитку культурних зв'язків із зарубіжними державами є висновок відповідних двосторонніх договорів.

Причому Китай укладає подібні угоди як з великими державами, так і з порівняно невеликими країнами. Так, в 2012 р Китай і Вірменія підписали Договір про культурне співробітництво на 2012-2016 рр., який став першим подібним документом у відносинах між державами. У квітні 2011 року голова КНР Ху Цзіньтао підписав з президентом Бразилії Д. Русеф в Пекіні спільне комюніке про просування співпраці в сфері культури, освіти, спорту і туризму.

Створення китайських культурних центрів (далі – ККЦ) за кордоном є одним з основних методів експорту китайської традиційної культури. Перші ККЦ були створені в 2007 р після XVII з'їзду КПК, який проголосив особливу важливість «м'якої сили» і високу значимість культури в її поширенні. На початок 2013 року їх діяло лише 1 235, до кінця 2013 р в цілому було відкрито ще 18 таких центрів.

«План з розвитку мережі ККЦ за кордоном», включений в 12-й п'ятирічний план соціально-економічного розвитку КНР на 2011-2015 рр., що символізує особливу значимість даного інструменту в поширенні «м'якої сили» Китаю. Робота ККЦ спрямована на ознайомлення громадськості країн світу з культурою Китаю, китайським духовною спадщиною, багатим науковим і культурним потенціалом. ККЦ також сприяє розширенню і зміцненню двосторонніх культурних, освітніх, науково-технічних, економічних та інших зв'язків, посилення взаєморозуміння та дружби між китайським і іншими народами.

Для зміцнення культурних зв'язків з ключовими державами в зовнішній політиці Китаю керівництво КНР створює і активно використовує спеціалізовані міждержавні інституції. Так, в рамках казахстансько-китайського комітету зі співробітництва створений підкомітет з культурно-гуманітарного співробітництва, що займається розширенням двосторонніх зв'язків в різних сферах традиційної та сучасної культури, а також друку, освіти, молодіжної політики та туризму. Делегації, які беруть участь в роботі підкомітету,

очолюються посадовими особами на рівні заступників міністра культури. Засідання Підкомітету по черзі проходять на території обох країн.

Посилення «м'якого впливу» тісно пов'язане з частотою «позитивної присутності» країни – суб'єкта «м'якої сили» в ЗМІ зарубіжних держав: чим частіше і чим більше суспільної уваги привертає країна, тим краще. З метою поліпшення сприйняття Китаю народом Казахстану КНР бере активну участь в казахстанському проекті «Культурна спадщина».

В рамках даного проекту Китай передав з фондів своїх бібліотек і музеїв велике число історичних матеріалів про Казахстан, що було позитивно розцінено як політичним керівництвом країни, так і казахстанським суспільством.

Вирішити завдання просування сучасної культури Китаю покликаний прийнятий в 2006 р. перший п'ятирічний «План культурного розвитку» КНР, який встановив пріоритети внутрішньої та зовнішньої політики держави у цій сфері. У документі поставлені завдання щодо зниження зовнішнього культурного впливу, вироблення власних культурних продуктів, націлених на розширення міжнародного культурного впливу Китаю, а також користуються попитом всередині країни.

На сьогоднішній день Китай не зміг створити привабливий бренд своєї сучасної популярної культури, тому особливу важливість для посилення культурного впливу Китаю набувають вже широко відомі елементи китайської традиційної культури, що мають позитивний імідж за кордоном: традиційний китайський живопис, література, бойові мистецтва, кухня, чай [36].

3. Поглиблення і розширення освітніх контактів

Одним з найбільш ефективних напрямків політики «м'якої сили», пов'язаної зі сферою освіти, є навчання іноземних студентів на території Китаю.

До кінця 2012 р. на території КНР проходили навчання в цілому 328 тис. студентів. З 2011 р. чисельність студентів збільшилася на 32 тис. чоловік. За різними оцінками, в 2013 р. чисельність іноземних студентів в Китаї досягла 360-

370 тис. чоловік, що робить КНР однією з найбільш привабливих країн для навчання. Відповідно до планів керівництва країни, до кінця 2021 року загальна чисельність іноземних студентів в китайських вузах повинна скласти 500 тис. чоловік.

З метою заохочення студентської мобільності Китай надає щорічні гранти на навчання в китайських вузах. При цьому студентам не тільки оплачується навчання, а й надаються щомісячні стипендії в розмірі 1200-2000 юанів, в залежності від рівня ступені навчання (200-330 дол.).

Для підвищення інформованості іноземних студентів щодо бажаних місць навчання в Китаї, Міністерством освіти Китаю створена інформаційна система CUCAS (China's University And College Admission System - система вступу в китайські вузи і коледжі). Основним завданням CUCAS є виконання функції сполучної ланки між китайськими вузами та коледжами та іноземними студентами, що мінімізує тимчасові втрати на пошук необхідного вузу і навчальної програми.

«М'яку силу» самої китайської освіти досить ясно демонструють позиції китайських вузів в світових рейтингах. За версією авторитетного рейтингу Times Higher Education-QS, в 2013-2014 рр. кращі з китайських вузів – Пекінський університет та Університет Цінхуа, що розташовуються на 45-му і 50-му місцях відповідно. При цьому в рейтинг 400 кращих вузів входять відразу 10 китайських вузів. У тому ж рейтингу за 2016-2017 рр. Пекінський університет займає 29 місце, університет Цінхуа зайняв 35 місце і ще 2 гонконгських ВНЗ увійшли в список 50 кращих університетів.

Китай приділяє велику увагу розширенню свого впливу на молодь цільових держав. Причина цього криється в тому, що від сприйняття Китаю молодим поколінням залежать перспективи збереження його «м'якої сили» у відповідній країні і її розвиток. Для залучення молоді цільових країн в сферу впливу КНР на її території проходить велика кількість різних молодіжних зустрічей і

симпозіумів, які можна розділити на три основні напрямки: наукові конференції та культурні симпозіуми, спортивні події, політико-економічні зустрічі «молодих лідерів».

Серед політико-економічних конференцій «молодих лідерів» варто виділити Молодіжний Саміт «Азія XXI», що надає перспективним молодим людям з різних регіонів Азії майданчик для комунікацій, на якому вони не тільки можуть висловити свою думку, а й краще пізнати позицію своїх колег, навчитися їх розуміти.

Залучення молодого покоління в поле діяльності «м'якої сили» є одним з найбільш перспективних напрямків політики Китаю в цій сфері. Від успішності такого залучення залежать майбутні можливості КНР не тільки по максимізації своєї «м'якої сили», але і комплексна державна сила, позиція країни на міжнародній арені. Зважаючи на це Китай в майбутньому буде докладати все більше зусиль для розширення свого впливу на молоде покоління цільових країн [37].

4. Розвиток економічних зв'язків і науково-технічне співробітництво.

Незважаючи на те, що розширенню культурних зв'язків в офіційному політичному дискурсі з проблем поширення «м'якої сили» Китаю приділяється більше уваги, ніж економічним виміру, фактично саме від успішності використання ділових зв'язків залежать реальні можливості Китаю в сфері «м'якої сили». Сила інвестування Китаю, можливо, є її найбільшим і ефективним інструментом «м'якої сили». У період з 1979 по 2007 рік зростання інвестицій в середньому склав 9,8% від реального щорічного ВВП.

Очікується, що Китай стане найбільшою в світі економікою за останні декілька десятиліть. У 2007 році експорт Китаю на 1,218 мільярда доларів перевищив експорт США. Ці тенденції свідчили про те, що вигода від надлишків торгівлі і прямих іноземних інвестицій надали Китаю капітал для здійснення значних прямих зарубіжних інвестицій. Розширення числа закордонних

підприємств є пріоритетом зовнішньої політики Китаю, тому він прагне до великих інвестицій майже в усі регіони світу. У 2012 р загальний обсяг інвестицій Китаю в зарубіжні економіки склав 87,8 млрд дол., що вивело Китай на 3-є місце в світі серед донорів іноземних інвестицій.

Інвестиційна стратегія Китаю в значній мірі залежить від необхідності купувати стабільні і стійкі потоки поставок енергії та сировини для підтримки високого рівня внутрішнього економічного зростання. Потреба Китаю в енергетичних ресурсах і сировинних матеріалах лежить в основі його економічної діяльності на Близькому Сході, в Африці та Латинській Америці. Китайські кошти особливо привабливі для багатьох країн, що розвиваються, оскільки вони не пов'язані з «умовами прав людини, вимогами хорошого управління, затвердженими проектними обмеженнями і нормами екологічної якості, які прив'язані до засобів західних урядів».

Однак, китайські інвестиції в країни, що розвиваються мають одну умову: прийняття політики «одного Китаю», яка вимагає, щоб уряди одержувачів розірвали дипломатичні відносини з Тайванем і визнали Тайвань частиною суверенної території Китаю.

Інвестиції Китаю дуже сконцентровані в сфері енергетики і сировини, інфраструктурі і передових технологіях. Для підтримки економічного зростання необхідні енергія і сировина. Дороги, мости і дамби мають вирішальне значення для економічного зростання країн, що розвиваються, тому інвестиції в інфраструктуру дозволяють Китаю завоювати переваги багатих ресурсами країн, що розвиваються. Інвестиції в передові технології обумовлені необхідністю Китаю купувати власні технології, щоб бути більш конкурентоспроможним на світовому ринку [38].

У 2012 р на території Китаю було проведено 311 різних ділових форумів і конференцій, а всього в 2008-2012 рр. Китай став господарем 1685 подібних заходів, зайнявши по їх кількості 7-е місце в світі. При цьому якщо в 2003-2007

рр. зазначені заходи відвідали 460332 чоловіки, то в 2008-2012 рр. – 623239 людей. З китайських міст, які проводили конференції та ділові форуми, лідирує Пекін - на 10-му місці в світовому таблиці (598 заходів в 2008-2012 рр.).

Найбільша подія в сфері виставок пройшла в Шанхаї в 2010 р. Таким форумом стала всесвітня виставка ЕКСПО, що об'єднала як культурні, так і різні ділові форуми. ЕКСПО в Шанхаї стала першою виставкою ЕКСПО в країні, що розвивається. У ній взяли участь 190 держав. Китай і до сьогодні є головним місцем для найбільших міжнародних виставок.

Одним з напрямків економічного співробітництва Китаю є залучення іноземних фахівців. Для приваблення висококваліфікованих фахівців з інших країн Китаєм, створений спеціальний державний орган - Державна адміністрація по відносинам з іноземними експертами (SAFEA). Зазначений орган відповідає за залучення до співпраці з Китаєм і роботі в КНР кваліфікованих інженерних, наукових, управлінських та інших кадрів. SAFEA не тільки займається пошуком необхідних фахівців, а й вирішує різні адміністративні питання, пов'язані з пошуком роботи, адаптацією фахівців на новому місці і т.д. Діяльність подібного органу дозволяє здійснювати ефективне поповнення кадрового потенціалу китайської економіки [39].

5. Сприяння міжнародному розвитку

Діяльність Китаю зі сприяння міжнародного розвитку в основному проявляється в різних формах надання міжнародної допомоги. З наданням міжнародної допомоги пов'язаний особливий спосіб просування «м'якої сили» Китаю - кризова дипломатія (disaster diplomacy). Під цим механізмом мається на увазі швидкий відгук на кризове явище будь-якого характеру, пов'язану із загибеллю великої кількості людей і заподіянням великої матеріальної шкоди. Кризова дипломатія може бути пов'язана як з відгуком країни на події, що відбулися на території іншої держави, так і з кризовими явищами, що відбулися на території самої країни - суб'єкта кризової дипломатії. У іншому випадку

широке висвітлення в засобах масової інформації заходів щодо подолання наслідки кризового явища, згуртування постраждалої нації часто справляє позитивний вплив на сприйняття країни на міжнародній арені за рахунок вираження співчуття та інших форм співпереживання міжнародної спільноти.

Яскравим прикладом використання Китаєм кризової дипломатії стали події після землетрусу в Сичуані в 2008 р., які «відтіснили» з порядку денного світових ЗМІ ситуацію з порушеннями прав людини в Тибеті. Ще одним механізмом в сфері сприяння міжнародному розвитку, який активно використовується Китаєм, є представництво Китаєм інтересів країн, що розвиваються на міжнародній арені, зокрема в «Групі двадцяти».

Так, в рамках «двадцятки» Китай акцентує увагу інших членів організації на необхідності надання допомоги країнам, що розвиваються в подоланні наслідків глобальної економічної кризи за рахунок реалізації наступних заходів:

- розвитку фінансових систем і надання фінансової допомоги для зниження бідності за рахунок виділення 0,7 від доходів розвинених країн для зазначених цілей;

- створення мережі банків розвитку з багатостороннім участю, націлених на розвиток інфраструктури і переобладнання / створення промисловості цільових країн (В 2014 р. Сі Цзіньпін запропонував заснувати Азіатський Банк Інфраструктурних інвестицій);

- розвитку міжнародного економічного і торгового співробітництва з метою запобігання протекціонізму і обмеження міжнародної торгівлі.

Китай є активним миротворцем. За винятком Франції, Китай спрямовує більше миротворців в місії ООН, ніж будь-який інший постійний член Ради Безпеки ООН.

Дипломатія в галузі охорони здоров'я – ще одна важлива програма допомоги, що фінансується китайцями. Більше 15 000 лікарів були спрямовані в більш ніж 47 африканських країн. Китайські лікарі в Африці надали допомогу

більш ніж 180 мільйонами африканським пацієнтам. Таким чином, протягом останніх 40 років в Ємен було відправлено понад 2000 китайських медичних працівників для надання допомоги в медичних програмах Ємену і реагуванні на стихійні лиха. Натомість Китай отримав доступ до ринків і енергетичних ресурсів Ємену. Зростаюча потреба Китаю в енергетичній безпеці змусила його шукати нафтові ресурси і налагоджувати глибокі відносини навіть з такими державами, як Ємен, який володіє тільки помірними родовищами нафти [40].

Для просування позитивного іміджу, що представляє Китай як відповідального учасника в міжнародному співтоваристві, національні ЗМІ активно висвітлюють діяльність ООН з підтримки Китаєм світу.

6. Розвиток китайської публічної дипломатії.

Китай все більше уваги приділяє розвитку свого дипломатичного капіталу, який формується за рахунок проведення великого числа зустрічей на вищому рівні і ретельної підготовки дипломатичного корпусу. Пекін часто приймає лідерів невеликих країн з Африки і Південної Америки, і відповідно нерідкі і офіційні візити представників Пекіна в ці країни. Задоволений настільки пильною увагою і гостинністю керівники країн, що розвиваються, охоче приймають сторону Пекіна з ключових питань.

В останні роки Китай активно просуває публічну дипломатію (public diplomacy). З одного боку, публічна дипломатія - це інструмент, завдяки якому «м'яка сила» реалізується, з іншого - це джерело, так як через публічну дипломатію «м'яка сила» народжується.

У 2006 році канцлер Шанхайського Університету Іноземних Мов Ву Йоуфу запропонував ідею змінити національний символ Китаю з дракона на панду.

Безумовно, ідея викликала багато суперечок, однак зміст цієї ідеї полягав у тому, що світ сприймає Китай як країну-дракона і наміри Китаю сприймаються світовим співтовариством через призму цього символу, в той час як панда пом'якшила б сприйняття. Це відбувається тому, що міжнародні відносини

цілком проходять через призму західних понять, і якщо Китай буде висловлювати свою позицію по правилам міжнародного спілкування, він втратить свою ідентичність, і, що найстрашніше, китайський уряд буде критикований жителями. Тому публічна дипломатія – важливе джерело і інструмент в руках китайської влади [41].

Публічна дипломатія в китайських джерелах називається «вай сюань», тобто зовнішня пропаганда. Китайська публічна дипломатія фокусується на рекламі китайських досягнень, успіхів, а головна її мета - підняти імідж країни в очах світу.

Крім перерахованих інструментів в рамках «м'якої сили» виділяють гостьову дипломатію. У зв'язку з цим свою готовність до співпраці в області культурних обмінів на рівні громадськості двох країн висловив голова Сі: «В даний час даний інститут трансформувався в ініціативу проведення різних заходів міжнародного масштабу. Організація великих міжнародних заходів також становить частину публічної дипломатії КНР. Наприклад, саміт АТЕС в 2001 р в Шанхаї, Олімпійські ігри 2008 року в Пекіні, Міжнародна виставка в Шанхаї в 2010 р, Літні Азіатські ігри 2010 року в Гуаньчжоу». Крім того, в Пекіні будуть проведені Зимові Олімпійські ігри 2022 р. [42].

Пекін завоював право на проведення Олімпійських ігор 2008 р, обігнавши такі міста-претенденти, як Париж, Осака, Стамбул, Торонто. Як і в багатьох інших випадках, пекінська Олімпіада крім цілей власного інфраструктурного розвитку країни (так як ігри проходили не тільки в Пекіні, але і в таких містах, як Шанхай, Гонконг, Циндао, Тяньцзінь і Цінхуандао), ставила за мету продемонструвати всьому світу успіхи китайської економіки. Більш того, для Китаю це було можливістю відкритися іноземному світу і залучити його, про що свідчить вислів колишнього віце-прем'єра Держради Лі Ланьцін, який прозвучав після підтвердження заявки на проведення Олімпіади. Він зазначив, що проведення Олімпійських ігор в Пекіні буде сприяти розумінню Китаю з боку

інших країн, встановленню дружніх відносин з ним, а також відкриттю Китаю світу.

Визначаючою особливістю проведення Олімпійських ігор в Китаї є те, що вони використовуються не тільки як засіб зарекомендувати себе як надійного партнера і відповідального члена світової спільноти, а й як інструмент гарантії легітимності існуючого режиму. Успішне проведення спортивного заходу світового масштабу сприяє підвищенню рівня впевненості серед населення в тому, що обрана модель політичного і економічного розвитку є. Олімпіада також стала показником Китаю як процвітаючої держави після «століття принижень» і складних етапів формування нової держави [43].

Закордонні повідомлення китайського телеканалу CCTV9 є ще одним важливим механізмом в громадській дипломатії Китаю. Метою цього механізму виступає трансляція сприятливого іміджу КНР за кордоном і освітлення такого порядку денного, який представляється прийнятним для інтересів Китаю. На кінець 2012 р. число передплатників CCTV9 становило 65 млн осіб. CCTV9 можна вважати ефективним інструментом «м'якої сили»: 18 листопада 2013 р. був підписаний Меморандум про взаєморозуміння між CCTV і BBC Worldwide, який заклав фундамент для широкого співробітництва між двома найбільшими телерадіо-мережами.

Згідно з меморандумом співпраця повинна відбуватися за наступними напрямками:

- створення центру з розробки документальних програм про Китай і Азію, але націлених на глобальну аудиторію;
- створення телевізійних програм та інших заходів, що не пов'язані з телебаченням, а також розширення відносин з дистрибуції продукції.

Як результат передбачалося розширити охоплення впливу за межами КНР і знизити потенційну негативну риторіку. Позитивний внесок в розвиток «м'якої сили» Китаю вносить китайський туризм. У 2012 р. число китайських туристів,

які виїхали на відпочинок за кордон, склало 83 млн осіб. При цьому китайські туристи в своїх поїздках за кордон витратили більше 102 млрд дол., що перевищило суми, витрачені німецькими та американськими туристами, і зробило китайців самими «розтрачуваними» туристами в світі. Наприклад, за кількістю іноземних туристів в Москві одну з лідируючих позицій займають жителі Китаю [44].

Велика кількість китайських туристів за кордоном, здатних витратити значні суми на відпочинок, символізують в очах відвідуваних ними країн успішність китайської економічної моделі і, як наслідок, сприяють нарощуванню «м'якої сили» країни.

7. Підтримка співвітчизників

Китайська діаспора (хуацяо) є найчисельнішою в світі: відповідно з різними оцінками, поза територією КНР проживає понад 50 мільйонів етнічних китайців. Серед них можна виділити два напрямки мігрантів: китайці, які виїхали з Китаю до створення КНР, і китайці, які виїхали після створення КНР. Другу групу можна, в свою чергу, розділити на дві: постійні емігранти і тимчасові (залишають країну, наприклад, для роботи або навчання за кордоном).

Більшу частину китайської діаспори становлять ті китайці, які покинули країну до створення КНР. Крім того, значна частина китайців історично проживала на територіях деяких сучасних держав Південно-Східної Азії. Наприклад, у В'єтнамі, за різними підрахунками, проживає від 850 тис. до 1,3 млн. етнічних китайців [45].

Сьогодні китайська міграція за кордон в основному пов'язана з тимчасовим від'їздом з країни для навчання або роботи. З 1978 р по 2012 р. за кордоном отримало освіту понад 2,6 млн китайських студентів. Тільки в 2012 р. вчитися за кордон поїхали майже 400 тис. китайців.

За даними Міністерства освіти КНР, в 2014 році 459,8 тис. китайців виїхали на навчання за кордон. Слід зазначити, що 423 тис. (92 %) з них навчалися на

основі самофінансування, близько 21 тис. - за рахунок державної підтримки та понад 15 тис. були фінансовані підприємствами і організаціями.

Уряд Китаю докладає зусиль, для того, щоб закордонна освіта стала більш доступною талановитим китайцям. Відповідно до розробленого Національним планом середньострокової і довгострокової освітньої реформи і розвитку на період 2010-2020 роки (англ. - China's National Plan for Medium and Long-term Education Reform and Development, 2010- 2020), Китайська стипендіальна рада (англ. - Chinese Scholarship Council) щорічно виділяє молодим китайцям кілька тисяч стипендій для навчання за кордоном. Крім цих стипендій, ряд університетів і компаній також виділяють стипендії працівникам для навчання за кордоном (як правило, в магістратурі та аспірантурі) [46].

2.2 ЗМІ як канал популяризації китайської «м'якої сили». Телебачення Китаю як канал «м'якої сили» в просуванні культури країни

Поглиблення інтеграції традиційних і нових ЗМІ з метою розширення каналів і посилення міжнародного співробітництва зі світовими ЗМІ є одним з найголовніших інструментів по формуванню міжнародної системи дискурсу Китаю.

Однією з прикмет інформації сучасного світу є інтеграція традиційних і нових ЗМІ. У світовому масштабі традиційні ЗМІ стикаються з безпрецедентною кризою, проблемою виживання в зв'язку з втратою аудиторії, скороченням обсягів тиражів і зниженням економічної прибутку на тлі швидкого розвитку нових ЗМІ. Китай - не виняток. Інтернет-технології змінили медіа ринок Китаю: традиційні видання зазнали мільярдних збитків. Традиційні засоби масової інформації в країні змушені перевизначити своє місце в новій медійному середовищі і змінити орієнтир на новий шлях розвитку.

Традиційні і нові ЗМІ конкурують, але разом з тим доповнюють один одного. Нові медіа здатні залучати масову увагу завдяки швидкості і зручності передачі інформації, необмеженість часу і місця, безлімітним обсягам інформації, доступності для аудиторії, але слід визнати, що нові медіа не можуть замінити авторитет традиційних ЗМІ. Інтеграція, взаємодоповнення двох видів ЗМІ є неминучою, оскільки дозволяє оптимізувати діяльність, розподілити медійні ресурси і максимізувати комунікативний ефект. Нові ЗМІ дозволяють редакторам і журналістам розширювати свій вплив в більш широкому просторі і в той же час пропонують традиційним ЗМІ більш просторий життєвий майданчик [47].

Китай приділяє пильну увагу інтеграції традиційних і нових ЗМІ. На четвертій нараді керівної групи з реалізації всебічної реформи було прийнято положення «Керівництво по сприянню інтеграції традиційних і нових ЗМІ» (18 серпня 2014 року). У ньому викладені чіткі вимоги і конкретний план інтеграції традиційних і нових ЗМІ в Китаї¹⁰⁴. Щоб не розгубити талановитих фахівців і не знижувати планку якості, ряд медіа холдингів принциповим чином змінив форми спілкування з аудиторією (враховуючи максимально клієнтські інтереси), а також форми подачі матеріалу (мінімум слів - максимум змісту).

Інтеграція традиційних і нових ЗМІ в Китаї розвивається швидко. Однак через відсутність чіткої концепції медійної інтеграції та обмеженості пізнання про швидкий розвиток комунікативних технологій, на даний момент медійна інтеграція перебуває на рівні новинного контенту.

Залишаються проблеми:

- Поки відсутня чітка кінцева мета інтеграції традиційних і нових ЗМІ.
- Рівень професійної підготовленості нинішніх медіа-працівників не відповідає сучасним вимогам і темпу медійної інтеграції.

– Нинішня система медійного регулювання не може задовольняти реальним потребам в процесі медійної інтеграції не в силах вирішити всі виникаючі проблеми в даному процесі.

– Традиційні ЗМІ поки що не змогли в повній мірі освоїти передові технології нових ЗМІ.

– Відсутність строгих правил в процесі саморозвитку нових ЗМІ [48].

В цілому, в процесі інтеграції традиційні ЗМІ повинні навчитися адаптуватися до нових особливостей медійного середовища за участю аудиторії та виразом її думки: приділяти увагу аналізу різних сторін явища, оцінювати суспільні настрої, підтримувати свій авторитет достовірного джерела і на цій основі розширити власний вплив. Новим ЗМІ також необхідно йти назустріч професійності, системності та авторитетності традиційних ЗМІ. Суспільство, державні органи та інші відповідні сторони повинні надати підтримку процесу інтеграції.

З повним проникненням цифрових технологій і інтернет-технологій відбувається переломний зміна в сфері ЗМІ - це загальна реальність, з якою стикаються традиційні ЗМІ всього світу. У цьому сенсі участь китайські ЗМІ в конкуренції за дискурсивне право в світовому медіапросторі наближаються до рівня стартової лінії разом з колишніми традиційними медіа гігантами. З цієї точки зору можемо стверджувати, що інтеграція традиційних і нових ЗМІ пропонує китайським ЗМІ історичний шанс для підвищення власного розвитку, впливу і статусу та надалі мати право міжнародного голосу. На форумі інтеграційного розвитку ЗМІ в 2017 р., організованому «Женьмінь Жибао» і Шеньчженьським міським комітетом Комуністичної партії Китаю і Муніципальним урядом Шеньчженя, головний редактор Чжоу Шучунь «China daily» висловив побажання здійснити обгін розвитку міжнародної комунікації китайських ЗМІ за допомогою поглибленої інтеграції. І країна приймає певні кроки в цьому напрямку [49].

«М'яка сила» Китаю, одним зі складових якої є культура, орієнтована і на внутрішній розвиток країни, і на зовнішній світ. Головним каналом зміцнення національної культури всередині країни є медійний.

В останні роки Центральне телебачення Китаю CCTV розробило кілька великомасштабних культурних програм, орієнтованих на підвищення культурної ідентичності та згуртованості народу. Такі проекти, як «Лекційний форум», «Читач», «Конкурс китайських ідіом», «Конкурс китайський віршів», «Національний скарб», мали приголомшливий успіх в аудиторії, піднявши нову хвилю інтересу китайського народу до своєї багатої історії, культури, традиціям.

Так, наприклад, розроблена телеканалом науки і освіти CCTV10 передача «Конгрес китайської поезії» ("The Chinese Poetry Competition") являє собою не просто конкурс, а зустріч на студійній майданчику однодумців - людей, близьких по духу, у яких виник загальний інтерес і любов до старокитайських віршів. Мета програми - дати відчутти насолоду китайської поезією, зазнати її життєву красу, а можливо, знайти спільний культурний ген. Програма прагне через конкурс захопити народ стародавнім складанням віршів, щоб черпати в них натхнення, мудрість предків, збагачувати свій духовний світ [50].

Таким чином, головна телестанція Китаю демонструє свої можливості з'єднання ЗМІ і культури і вносить свій внесок у підвищення «М'якої сили» в країні. Але успіх інновації телебачення Китаю в просуванні культури в основному поки обмежений межами країни. Китайському телебаченню слід в подальшому розробляти конкретні стратегії для просування «м'якої сили» країни за допомогою великомасштабних культурних програм, орієнтованих на зовнішній світ і міжнародну комунікацію.

РОЗДІЛ 3. РЕГІОНАЛЬНИЙ ВИМІР М'ЯКОЇ СИЛИ В ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ КНР

3.1. «М'яка сила» КНР по відношенню до країн Африки, США та ЄС

У зовнішньополітичній стратегії КНР більше значення має всебічне зміцнення зв'язків з прикордонними державами і регіонами Східної, Південної і Центральної Азії і створення регіонального співтовариства, в якому Китай займає би лідируючі позиції. На кордоні КНР знаходяться чотирнадцять країн, з кожною з яких Китай вибудовує дипломатичні відносини. З більшістю з прикордонних країн Китай намагається вибудувати відносини в рамках економічного співробітництва та економічної залежності від Китаю.

«М'яка сила» КНР і європейські країни

Європа приваблює Китай економічними можливостями. Європейські країни є найбільшим ринком збуту для Китаю. В основному, Китай налагоджує двосторонні відносини з тією чи іншою країною ЄС, ніж співпрацює з Європейським Союзом як з політичним утворенням. Серйозної шкоди міжнародному іміджу Китаю в очах Європи завдали події, пов'язані з мітингом в Пекіні на площі Тяньаньмень у 1989 р. Жорстоке придушення повстання викликало різко негативну реакцію серед західних країн щодо Китаю і його режиму.

Заворушення в Тибеті під час Олімпійських ігор в Пекіні також послужили негативним фактором, що впливає на імідж країни. Події в Китаї почали привертати увагу світової громадськості, на сприйняття якої також впливали ЗМІ.

Як зазначає Д. Шамбо, цитуючи відомого китайського дослідника професора університету Цінхуа Ян Сюетуну, основна проблема «м'якої сили» Китаю в відсутності ясно сформульованої ідентичності на міжнародній арені. З

даним виступом можна погодитися лише частково, так як можна констатувати, що у Китаю скоріше кілька ідентичностей. Так, при співробітництві з країнами, що розвиваються, Китай швидше буде схильний підкреслити, що йому багато в чому притаманні риси економіки на етапі розвитку. У той час як, ведучи діалог з розвиненими країнами, Пекін може виступати з позицій своєї економічної ваги, обсягу ВВП в світовому співвідношенні, а також як постійний член Ради безпеки ООН [51].

«М'яка сила» КНР і країни Африки.

Китайська дипломатія активно і послідовно працює в Африці, починаючи з 1960-х років. Китай починав свою активність в Африці через військову допомогу країнам «чорного» континенту. Сьогодні ж Китай отримує доступ до цінних африканським ресурсів. У просуванні свого економічного порядку денного Китай прагне диференціювати свою присутність в Африці від західних країн, підкреслюючи спільність історії Китаю і африканських країн, які постраждали від західного колоніалізму. Це не тільки привертає африканські ЗМІ і лідерів, але і створює сприятливий образ китайських компаній, які прагнуть вкладати кошти в розвиток країн Африки.

Незважаючи на позитивні результати від використання "м'якої сили" в країнах, що розвиваються, "відносини Пекіна з диктаторами погіршують позиції Китаю в становленні відповідальною силою". Будучи одним з лідерів в імпорті нафти, Китай має нафтові інтереси в Судані, Нігерії, Анголі, Ірані, М'янмі та Венесуелі, і все це держави з недемократичними режимами. Проте, Китай не виражає відкрито сумніви в цих режимах, поважаючи суверенітет цих країн і не втручається в їх внутрішні справи. Китай інвестує значні кошти в Судан, продає йому зброю, незважаючи на протести Заходу. Такі зв'язки зміцнюють позиції диктаторських режимів, проте для Китаю важливий економічний підйом і створення для цього сприятливих умов. В зв'язку з цим Китай не допускає, щоб держави втручалися в його внутрішні справи і дотримується для себе аналогічної

політики невтручання у внутрішні справи інших держав. Зусилля Китаю по розширенню свого впливу в недемократичних країнах, в тому числі з допомогою «м'якої сили», роблять його прихильником цих режимів, які порушують права людини, що ще більше ускладнює формування сприятливого ставлення Заходу до Китаю.

«М'яка сила» Китаю і США

Взаємини Китаю і США вимагають також особливої уваги. Сучасний світопорядок був побудований в основному без китайського участі, і від цього Китай часто себе відчуває обділеним, про що свідчить постійне бажання Китаю брати участь у всіх важливих міжнародних подіях. У свою чергу, США усвідомлюють це, і в певному сенсі Китай стає конкурентному для Америки. Більш того, Китай не приховує свого наміру побудувати новий світовий порядок, Китай зацікавлений в багатопольному світоустрій.

США і Китай співпрацюють з наступних причин:

- КНР є одним з основних торговельних партнерів США.
- Обсяги інвестицій в економіку один одного (США інвестує в КНР 75 млрд. доларів в рік, КНР в США - 54 млрд. доларів).
- США - перша країна, куди китайці направляють свої інвестиції;
- Китай головний кредитор США.
- Інтенсивний щорічний обмін студентами (з КНР в США ідуть 330-340 тис. студентів).
- Глибокі зв'язки на рівні політичних еліт (чиновники, займають керівні пости в КПК мають родичів в Америці).
- Обидві країни є найбільшими забруднювачами довкілля, тому їх інтереси перетинаються в області екології.

Суперництво країн:

– Військово-політична сфера: членами американських альянсів є країни, з якими у Китаю спірні територіальні питання, пов'язані з Південно-китайським морем;

– Відносини з Японією;

– Різні цінності, які породжують дефіцит стратегічного довіри між країнами.

Безумовно, між Китаєм і США існує значна не тільки економічна, а й політична конкуренція. У відносинах з США Китай застосовує політику "м'якої сили", так як використання інших методів в діалозі з визнаною наддержавою неможливо уявити. Незважаючи на наявні розбіжності між державами, обидві країни повинні взяти на себе зобов'язання істинного співробітництва і знайти спосіб спілкуватися і співвідносити своє бачення один для одного і для цілого світу [52].

«М'яка сила» Китаю і Україна

Відносини між КНР та Україною носять характер стратегічного партнерства. КНР і Україна налічують багато років дружби і співробітництва. Китай визнав Україну незалежною 27 грудня 1991 року і незмінно підтримує її суверенітет і сьогодні. Україна ж, в свою чергу, так саме неухильно залишається прихильницею «одного Китаю». Враховуючи останні зміни та реформи в українській політиці, між КНР і Україною триває здійснення роботи, направленої на піднесення цих двосторонніх відносин на новий рівень.

У ході візиту Голови КНР до України у червні 2011 р. було підписано Спільну декларацію про встановлення та розвиток відносин стратегічного партнерства між Україною та КНР. Державний візит до КНР Президента України у грудні 2013 р. був ознаменований підписанням Договору про дружбу і співробітництво між Україною і КНР, Спільної декларації України і КНР про подальше поглиблення відносин стратегічного партнерства та Програми

розвитку відносин стратегічного партнерства між Україною та КНР на 2014-2018 рр.

Між Україною та КНР розвиваються не лише політичні відносини, а й культурні та освітні. 23-27 травня 2018 р. делегація Національного авіаційного університету здійснила робочу поїздку в місто Ханчжоу (провінція Сяошань, Китайська Народна Республіка) для ознайомлення з результатами роботи щодо створення спільного Українсько-китайського Аерокосмічного інституту. Ключовими напрямками діяльності інституту є: спільна розробка та впровадження новітніх технологій і продукції на території Китаю та України, стажування науковців і студентів, міжнародне співробітництво між університетом та підприємствами [53].

3.2 «М'яка» сила КНР у зовнішньополітичній взаємодії з США

Після Громадянської війни в 1949 році, Китай став Комуністичною країною під владою Мао Цзедуна. Через свої великі розміри, а також через свого сусідство з багатьма країнами, Китай як комуністична держава, міг легко впливати на інші держави в політичній сфері. Уряд Сполучених Штатів виступав категорично проти нового політичного вектора Китаю, але нічого не зробив, коли ця новина була підтверджена формально. Ніякої нової зовнішньої політики між Китаєм і США розроблено не було.

У 1970-х роках Сполучені Штати почали спроби встановлення взаємовідносин з Китаєм, і Китай їх підтримав. Однією з проблем, з якою Китай зіткнувся в 1970-х роках, було прагнення Тайваню до незалежності. Щоб догодити китайцям і поліпшити відносини з урядом, президент Ніксон в 1972 році підписав Шанхайське спільне комюніке В якому було заявлено, що існує тільки один Китай, і тому Тайвань є частиною Китайської Народної Республіки. Китай отримав вигоду з цих нових відносин через торгівлю зі Сполученими

Штатами, а рівень довіри між Сполученими Штатами та Китаєм зріс. У 1976 році помер Мао Цзедун, його місце посів Ден Сяопін. Сяопін був широко визнаний молодим поколінням як більш ліберальний лідер, який був не тільки зосереджений на зростанні Китаю, але і був зацікавлений у поліпшенні зовнішніх відносин [54].

У 1980-х роках серед молодого покоління Китаю спостерігалася західна культурна лихоманка. Відбулася еволюція інтелігенції і груп студентів, які обговорюють різні політичні теми. Найуспішнішим регіоном світу за цей час став «Захід», зокрема США. Завдяки цьому впливу Заходу, китайський народ розвинув прагнення до більш демократичного типу керівництва, до здатності людей спілкуватися зі своїм урядом, щоб поліпшити його, і до капіталістичної економіки. Молоде покоління було оптимістично налаштований на те, що Ден Сяопін буде тим лідером, який їм потрібен, і що він перетворить консервативну політику уряду Китаю в більш ліберальну. Ден також дав зрозуміти, що він збирається розвивати відносини зі Сполученими Штатами з його візитом до Техасу, в якому він носив ковбойський капелюх Стетсон. Протягом 2000-х років у Китаї стали налагоджуватися зовнішні зв'язки з США.

У вересні 2000 року Сполучені Штати прийняли закон «Про постійні нормальні торгові відносини». Він гарантував китайським товарам такий же доступ до ринку Сполучених Штатів за низькими тарифами, як і товарам з більшості інших країн. Потім, в 2001 році, Китай був допущений до Світової організації торгівлі, піднявши її економіку на абсолютно новий рівень. У 2002 році китайський Президент Цзян Цземінь і Джордж Буш зустрілися і домовилися працювати разом, щоб приймати спільні рішення в питаннях з Північною Кореєю і ядерною зброєю. Ця співпраця стала важливою віхою. Китай, який пішов від комуністичного ворога Сполучених Штатів, тепер є союзником у війні проти ядерної зброї, навіть проти іншої комуністичної країни.

У листопаді 2009 року після прибуття до Пекіна, Б. Обама став першим президентом США, який відвідав Китай протягом першого року перебування на Посаді президента. Навіть в умовах спаду економічних взаємин, він надавав великого значення і покладав великі надії на американо-китайські відносини. У Обама не було особливих контактів з Китаєм, і у час його інаугурації знання Обама про Китай були відносно обмеженими. Фактично, візит президента Обама в 2009 році був його першим особистим досвідом в Китаї. На відміну від багатьох своїх попередників, які відвідували Китай до того, як стати президентом, Обама ніколи не був в Китаї до поїздки. Як юрист і перший афроамериканець, обраний президентом, Обама вважав питання цивільного суспільства і прав людини особливо важливими і розглядав Китай з урахуванням цих інтересів. Візит був складним, і Обама був захоплений зненацька цілою низкою підводних каменів. Наприклад, у нього було небагато шансів вступити в справжній і широкий діалог з людьми з різних верств суспільства, особливо з молодими студентами коледжів. Американські ЗМІ широко планували дебют Обама в Китаї, стверджуючи, що він був на чолі китайців і не зміг висловити американські цінності .

У 2010 році устами американського естемблшменту була озвучена адресована китайському керівництву ідея оформлення із США і Китаю «Великої двійки» наддержав, однак Китай залишився вірним концепції багатопольярного світу і відхилив цю пропозицію, углявши в ньому перш всього засіб розподілу відповідальності за домінуючу американську зовнішньополітичну діяльність, з якою він часто не згоден [55].

У ході президентської кампанії 2016 року Д.Трампа, були зроблені численні, причому, часто суперечливі заяви на зовнішньополітичні теми. І хоча в них і проглядалася певна тенденція, в тому числі і по відношенню до КНР, передбачити реальний курс нової адміністрації виключно на основі передвиборних обіцянок виявилось практично нереально. При цьому деякі

прогнози звучали цілком виразно: «Президентство Трампа не означає, що США підуть з південнокитайського моря, скоріше воно стане продовженням політики «Регіональної гегемонії», - такою є думка вчених, які підготували доповідь для одного з китайських мозкових трестів [56].

В результаті, за вдалим висловом одного російських політологів, барометром глобальної невизначеності на кінець 2016 року став твіттер Д. Трампа. І Президент КНР Сі Цзіньпін в новорічному зверненні до народу з упевненістю передбачив, що 2017 рік буде роком невизначеності. Сі Цзіньпін мав на увазі головним чином зовнішньополітичну складову подій, які побачить світ. Як впливало з його виступу, Китай особливо хвилює можливе включення в американський зовнішньополітичний порядок проблеми територіальної цілісності Китаю і його морських прав.

Іншими словами, Китаю належало бути готовим до нових загострень відносин з Америкою, в першу чергу щодо статусу Тайваню і ситуації в Південно-Китайському морі. Не виключалися також «Торгові війни» в тих чи інших форматах між двома найбільшими економіками світу, тим більше що на це більш ніж недвозначно натякав Трамп в запалі передвиборної боротьби [57].

ВИСНОВКИ

Суть «м'якої сили» зводиться до здатності держави, заснованої її власному іміджі, досягти бажаних результатів у зовнішній політиці шляхом незастосування військової сили та інших насильницьких методів.

В ході аналізу уявлень сучасних китайських авторів про «м'яку силу» були зроблені наступні висновки:

- в основі стратегії « м'якої сили » лежить принцип гармонії;
- китайська «м'яка сила» покликана впливати як на міжнародне співтовариство, так і на населення всередині своєї країни;
- «м'яка сила» Китаю є мудрістю застосування «жорсткої сили»;
- «м'яка сила» включає в себе всі нематеріальні ресурси;
- основу «м'якої сили» складають культурні цінності і одним з головних її джерел є вражаюче економічне зростання Китаю.

Важливим інструментом пропагування м'якої сили Китаю є медіа, зокрема: китайське телебачення CCTV, що розробило кілька великомасштабних культурних програм, орієнтованих на підвищення культурної ідентичності та згуртованості народу. Такі проекти, як «Лекційний форум», «Читач», «Конкурс китайських ідіом», «Конкурс китайський віршів », «Національний скарб», мали приголомшливий успіх в аудиторії, піднявши нову хвилю інтересу китайського народу до своєї багатой історії, культури, традиціям.

Відносини Китаю та США є вагомим чинником, що впливає на розвиток «м'якої сили» Китаю. У відносинах з США Китай застосовує виключно політику "м'якої сили", так як використання інших методів в діалозі з визнаною наддержавою неможливо уявити. Обидві країни повинні взяти на себе зобов'язання істинного співробітництва і знайти спосіб спілкуватися і співвідносити своє бачення один для одного і для цілого світу.

Поява «м'якої сили» пов'язана із виступом в 2007 році Голови КНР Ху Цзіньтао на XVII з'їзді КПК, який використовував у своїй доповіді термін «м'яка сила». На з'їзді тема «м'якої сили» увійшла в розділ, присвячений питанням розвитку культури, а не зовнішньої політики. «М'яка сила» Китаю покликана, шляхом формування сприятливого іміджу, знизити рівень критики і погроз стабільності внутрішнього розвитку, а також стрімко посилювати процвітання.

Роль держави у формуванні стратегії «м'якої сили» є відмінною рисою китайської концепції. Аналізуючи співпрацю КНР з іншими державами на предмет застосування «м'якої сили», можна констатувати, що зовнішня політика Китаю спрямована на формування образу миролюбної держави, яке прагне підтримувати стійкий і безпечний розвиток всіх країн, особливо, які розвиваються. При цьому наголошується, що Китай висуває ідею про різноманіття шляхів розвитку на противагу пануючої уніфікованої системі цінностей.

Також в роботі представлені основні інструменти і напрямки здійснення «м'якої сили» Китаю. До основних інструментів відносять мережу Інститутів Конфуція по всьому світу, освітні обміни, культурну дипломатія, економічні та гуманітарні програми співпраці, інвестиції.

«М'яка сила» Китаю реалізується шляхом привабливої пропаганди мови, культури, китайського освіти і сприяє створенню «поясу дружби». Що стосується основних напрямків застосування політики «м'якої сили» Китаю, то можна виділити сім напрямків:

- поширення китайської мови;
- просування традиційної культури;
- поглиблення і розширення освітніх контактів;
- науково-технічне співробітництво;
- підтримка міжнародного розвитку;

- громадська дипломатія і підтримка китайської діаспори.

Крім того в роботі були проаналізовані результати рейтингів і статистичні дані, згідно з якими зростання впливу КНР безперервно збільшується, підтверджуючи, що використання нею «м'якої сили» з метою зміцнення міжнародного становища, є ефективним інструментом зовнішньої політики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамов В.А. Императивный потенциал «мягкой силы» в стратегиях внутреннего и внешнего развития КНР // Вестник ЧитГУ. – 2010. – № 3 (60). – С. 8-15.
2. Абрамов, В.А. Культурные индустрии как механизм реализации ценностного потенциала «мягкой силы» Китая / В.И. Абрамов, Я. Шуфан // Вестник ЧитГУ.. – 2011. – №7(74). – С. 14- 20.
3. Армения и Китай намерены сотрудничать в области кинематографии / Panarmenian.net, 27.10.2012 / URL: www.panarmenian.net/m/rus/news/129663 (дата звернення 10.05.2021)
4. Бобыло, А.М. «Мягкая сила» в международной политике: особенности национальных стратегий / А.М. Бобыло // Вестник БГУ. – 2013. – С. 129- 135
5. Богданова, Н.А. К вопросу о роли стратагем в дипломатии Китая / Н.А. Богданова // Вестник РУДН. Серия «Международные отношения». – 2015. – №1. – С. 117 – 123.
6. Борох, О. «От «мягкой силы» к «культурному могуществу» / О. Борох, А. Ломанова // Россия в глобальной политике / URL: <http://globalaffairs.ru/number/Ot-myangkoi-sily-k-kulturnomu-moguschestvu-15643> (дата звернення 10.05.2021)
7. Борох, О. Скромное обаяние Китая / О. Борох, А Ломанова // Proet Contra. – 2007. – С. 41- 60.
8. Будаев, А.В. Светлые и темные стороны «мягкой силы» Китая / А.В. Будаев // Государственное управление. Электронный вестник. – 2016. – №54. – С. 106 - 129. 97
9. Бурибаев, А. Культурное и духовное общение являются важной основой для укрепления традиционной дружбы между народами разных стран /

- А. Бурибаев – Жэньминьжибао онлайн, 09.06.2011 / URL: <http://russian.people.com.cn/31519/7404856.html> (дата звернення 12.05.2021)
10. В Китае проходят Дни культуры Киргистана / Агентство Синьхуа, 25.09.2008 / URL: <http://www.rissian.xinhuanet.com/russian2008-09/content728100.htm> (дата звернення 12.05.2021)
11. Виноградов, А.В. Китайская модель модернизации. Поиски новой идентичности / А.В. Виноградов. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: НОФМО, 2008. – 363 с.
12. Галенович, Ю.М. Россия в «китайском зеркале». Трактовка в КНР в начале XXI века истории России и русско-китайских отношений / Ю.М. Галенович. – Москва: Восточная книга, 2011. – 416.
13. Буров В. Г. XVIII съезд КПК и стратегия развития Китая. Новая и новейшая история. 2013. № 3. С. 23–41.
14. Тарабарко К. А., Кучинская Т. Н. Культурные практики реализации «мягкой силы» Китая. *Общество: философия, история, культура*. 2017. № 1. С. 22–24. URL: <https://doi.org/10.24158/fik.2017.1.4> (дата звернення 15.05.2021).
15. Завьялова О. И. Китайские диалекты и современное языкознание в КНР. *Вопросы языкознания*. 2009. № 6. С. 102–108. URL: http://www..ru/attaches/books__texts/Zavyalova._Language_situation_in_PRC.pdf (дата звернення 16.05.2021)
16. Зенгер, Х. ф. Стратегемы. О китайском искусстве жить и выживать. Знаменитые 36 стратегем за три тысячелетия / Х. ф. Зенгер. – М.: Прогресс, Культура, 1995. – Т. 1.– 512 с.
17. Зотов, В.Д. История политических учений / В.Д. Зотов, Л.В. Зотова. – 2-е изд., перераб. и доп. – Москва: Изд-во Норма: Инфа-М, 2012. – 656 с.
18. Итоговые материалы Всекитайского съезда КПК / URL:http://www.intelros.ru/main/1369itogovye_materialy_vsekitajjskogo_szda_kpk.html (дата звернення 18.05.2021)

19. Капицын, В.М. Космополитизм – компоненты «мягкой силы» и глобального управления / В.М.Капицын // Обозреватель. - 2009. - № 10. – С. 70–79.
20. Касирин, Г.Б. «Для России приоритет пространства СНГ очевиден» / Г.Б. Касирин // Свободная мысль. – 2010. – №12. – С. 65–76.
21. Китай открыл 440 институтов Конфуция в 120 странах / Gbtimes Beijing, 9.12.2013 / URL: <http://ru.gbtimes.com/kitay/kitay-otkryl-440-institutov-konfuciya-v-120-stranah> (дата звернения 18.05.2021)
22. Количество туристов из Китая за первый квартал 2017 года выросло в Москве на 70 / ТАСС, 27.04.2017 / URL: <http://tass.ru/moskva/4215718> (дата звернения 19.05.2021)
23. Кривохиж, С.В. «Мягкая сила» и публичная дипломатия в теории и внешнеполитической практике Китая / С.В. Кривохиж // Вестник СанктПетербургского государственного ун-та. – 2012. – Вып.3. - С.103-112.
24. Курс 28 иероглифов Дэн Сяопина / URL: http://blog.sina.com.cn/s/blog_5f5547610100hzh8.html (дата звернения 19.05.2021)
25. Лебедева, М.М. Высшее образование как потенциал «мягкой силы» России / М.М. Лебедева, Ж. Фор // Вестник МГИМО – Университета. – 2009. – № 6 (9). – С. 200–205. 28. Леонова, О.Г. Мягкая сила – ресурс внешней политики государства / О.Г. Леонова // Обозреватель-Observer. – 2013. – С. 27-40.
26. Ло Цзяньбо. Новое мышление в дипломатии великих держав и международная ответственность Китая / URL: http://www.qsttheory.cn/gj/zgwj/201405/t20140505_345974.htm (дата звернения 20.05.2021)
27. Лыков, К.Ф. Политико-дипломатическое направление «мягкой силы» во внешней политике КНР в начале XXI в. / К.Ф. Лыков, А.В. Бояркина // – 2015. – 6 с.

28. Михалев, А.В. Концепция «мягкой силы»: обзор подходов в зарубежной науке / А.В. Михалев // Конференц-зал. – 2011. – С. 63 – 67.
29. Михневич С.В. Панда на службе Дракона: основные направления и механизмы политики «мягкой силы» Китая / С.В. Михневич // Вестник международных организаций. – 2014. – No2. – С. 80 –129.
30. Молодежный саммит «Азия 21» / Официальный сайт / URL: www.sites.asiasociety.org/asia21summit/ (дата звернения 20.05.2021)
31. Мосяков Д.В. «Мягкая сила» в политике Китая в Юго-Восточной Азии // Новое вост. обозрение: Интернет-журн., - 12.08.2014 / URL: <http://www.journal-neo.com/?q=ru/node/45> (дата звернения 20.05.2021)
32. «Мягкая сила» в азиатско-тихоокеанском региональном контексте. Теоретическая адаптация и национальные практики: монография / С.К. Певцов, А.М. Бобыло, Л.Р. Рустамова и др. – Владивосток: Дальневост. федерал. ун-т, 2016. – 192 с.
33. Мясников В.С. Империя Цин и Русское государство в X II веке. М.: Наука, 1980
34. На севере Таджикистана открылся институт Конфуция / Независимое мнение, 21.08.2015 / URL: <http://nm.tj/society/33115-nasevere-tadzhikistana-otkrylsya-insti-tut-konfuciya.html> (дата звернения 21.05.2021)
35. Объятия дракона. «Мягкая сила» Китая угрожает Западу / URL: <http://www.centrasia.ru/newsA.php?st=1280483760> (дата звернения 21.05.2021)
36. Отдел международных связей ЦК КПК / URL: www.idcpc.org.cn (дата звернения 21.05.2021)
37. Плотников, Д.С. «Мягкая сила» политики Китая, Турции, Ирана, России и США в Центральной Азии в сфере образования // Д.С. Плотников Зарубежный опыт государственного управления и международные отношения. – 2016. – С. 160-177.

38. Подписан меморандум о сотрудничестве между Академией гос. управления и Институтом Конфуция / URL: <http://kg.akipress.org/news:627806> (дата звернения 22.05.2021)

39. Резолюция XXIV съезда Коммунистической партии Советского Союза по отчетному докладу Центрального Комитета КПСС. Москва, 1971. 32 с. 16-го созыва, принятая 21 октября 2007 года.

40. Русакова, О.Ф. Концепт «мягкой силы» в современной политической философии / О.Ф. Русакова // Научный ежегодник Института философии и права Уральского отделения Российской академии наук. – 2010. – Вып.10. – С. 173–192.

41. Русакова, О.Ф. «Мягкая силы» и «умная власть»: концептуальный анализ / О.Ф. Русакова, Д.М. Ковалева // Социум и власть. – 2013. – №5(14). – С.

42. Стегареску, М.Н. «Мягкая сила» как механизм реализации интересов КНР на международной арене / М.Н. Стегареску, Т.В. Колпакова // Россия и Китай: проблемы стратегического взаимодействия: сб. Восточного центра. Чита: Забайкальский гос. ун-т. – 2011. – № 9. – С. 83.

43. Столетов, О.В. Тренды трансформации властных отношений в мировой политике: smart power? / О.В. Столетов // Полис. – 2009. – №4. – С. 173–178.

44. Тавровский Ю. «Китайская мечта» в новогоднем наряде / Ю. Тавровский - Независимая газета, 20.01.2014 / URL: http://www.ng.ru/dipkurer/2014-01-20/9_china.htm (дата звернения 23.05.2021)

45. Филимонов Г.Ю. Актуальные вопросы формирования стратегии «мягкой силы» во внешней политике Российской Федерации // Закон и право. – 2013. – № 9. – С. 7-16.

46. Ходаковский, Е.А. Смыслы и образы как компоненты «мягкой силы» Запада, Востока и России / Е.А. Ходаковский // Пространство и время. – 2014. - №4(18). – С. 102-110.

47. Цзайци Лю. «Мягкая сила» в стратегии развития Китая / Лю Цзайци // Полис. – 2009. – № 4. – С. 149-155. 53. Чихарев, И.А. К вопросу разумного использования мягкой силы во внешней политике России / И.А. Чихарев, О.В. Столетов // Геополитический журнал. – 2014. – №4. – С. 55-71.
48. Шумин, Л. В чем специфика китайской культуры / Лян Шумин; пер. с кит. А. Калкаева . – «Проблемы Дальнего Востока», 2004. – №4. – С. 132 – 141.
49. A Translation of Chinese President Hu Jintao’s Remarks at Yale. – 2006. Apr. 21. / URL: http://www.yale.edu/opa/hu/download/transcript_Hu_20060421.doc (дата звернения 23.05.2021)
50. Цзайци Лю. «Мягкая сила» в стратегии развития Китая / Лю Цзайци // Полис. – 2009. – № 4. – С. 149-155.
51. Чихарев, И.А. К вопросу разумного использования мягкой силы во внешней политике России / И.А. Чихарев, О.В. Столетов // Геополитический журнал. – 2014. – №4. – С. 55-71.
52. Шумин, Л. В чем специфика китайской культуры / Лян Шумин; пер. с кит. А. Калкаева . – «Проблемы Дальнего Востока», 2004. – №4. – С. 132 – 141.
53. A Translation of Chinese President Hu Jintao’s Remarks at Yale. – 2006. Apr. 21. / URL: http://www.yale.edu/opa/hu/download/transcript_Hu_20060421.doc (дата звернения 24.05.2021)
54. Albert, E. The China-North Korea Relationship / E. Albert –Council on Foreign Relations, 26.04.2017 / URL: <http://www.cfr.org/china/china-north-korea-relationship/p11097> (дата звернения 24.05.2021)
55. Amiri, J. China Offers Afghanistan Army Expanded Military Aid / J. Amiri // WSJ, – 10.03.2016 / URL: <https://blogs.wsj.com/chinarealtime/2016/03/10/china-offers-afghanistan-armyexpanded-military-aid/> (дата звернения 25.05.2021)

56. BBC Worldwide and CCTV9 cement ties with MOU / Media Center – 18.03.2014 / URL: www.bbc.co.uk/mediacentre/worldwide/181113cctv9.html (дата звернення 25.05.2021)
57. Breslin, S. The Soft Notion of China's «Soft Power» / Shaun Breslin // Asia Programme Paper. – 2011. – 18 p.
58. China, Brazil to promote cooperation in culture, education, sports / Xinhua Agency, 13.04.2013 / URL: http://news.xinhuanet.com/english2010/china/2011-04/13/c_13825788.htm (дата звернення 26.05.2021)
59. China President Makes First Foreign Trip to India / CNBC, - 19.05.2013 / URL: <http://www.cnbc.com/id/100749094> (дата звернення (28.05.2021)
60. Алексеев В.М. и др. Конфуций: Беседы и суждения. СПб.: Кристалл, 1999.
61. Сунь-цзы. Трактат о военном искусстве / Пер. с кит. и исслед. Н.И. Конрада. М.; Л.: Изд-во АН, 1950.
62. Стратегема 14. Использовать в современной идеологической борьбе старые идеи, традиции, заново интерпретируя их для новейшего использования. Verstappen S.H. The Thirty-six Strategies Of Ancient China. San Francisco: China Books and periodicals, 1999. P. 63.
63. Bell A.B. China's New Confucianism: Politics and Everyday Life in a Changing Society. Princeton Univ. Press, 2008.
64. Chan J. Confucian Perfectionism: A Political Philosophy for Modern Times. Princeton Univ. Press, 2013.
65. Nye J.S. Bound to Lead: The Changing Nature of American Power. N. Y.: Basic Books, 1990.
66. 8 Herschok P.D., Ames R.T. Confucian cultures of authority. Albany: State Univ. of New York Press, 2006.

67. Балашин В. «мягкая сила» как инструмент внешней политики ряда зарубежных стран // Зарубежное военное обозрение. 2013. № 3. С. 34–36. С. 35.
68. Борох О.Н., Ломанов А.В. От «мягкой силы» к «культурному могуществу» // Россия в глобальной политике. 2012. № 4. URL: <http://www.globalaffairs.ru/number/Ot-myagkoi-sily-k-kulturnomu-moguschestvu-15643> (дата звернения 25.05.2021).
69. Вавилов Н.Н. Некоронованные короли красного Китая / Н.Н. Вавилов. – СПб.: Карпе Дием, 2016. – 208 с.
70. Воскресенский А.Д. Китай и Россия в Евразии: историческая динамика политических взаимовлияний / А.Д. Воскресенский. – М.: Восток-Запад.– 2004. – 603 с.
71. Галенович Ю.М. Шесть договоров / Ю.М. Галенович. М.: Муравей, 2003. 408 с. С. 110.
72. Киреев Г.В. Россия-Китай. Неизвестные страницы пограничных переговоров. М., 2006. С. 91.
73. Лебедева М.М. «Мягкая сила» в отношении Центральной Азии: Участники и их действия // Вестник МГИМО-Университет. 2014. № 2. С. 47– 55.
74. Ли Син. Об оздоровлении мирового порядка и новом мышлении в китайской дипломатии // Проблемы Дальнего Востока. 2006. № 3. С. 150–154.
75. Лю Цзяньфэй. Теория «гармоничного мира» и мирная дипломатия Китая // Форум исследований модернизации Китая. 2008. № 6. С. 136–141.
76. Михалев А.В. Концепция «мягкой силы»: обзор подходов в зарубежной науке. // Дискурс-Пи, 2017. № 1 (26). С. 129–135.
77. Русакова О.Ф. Концепт «мягкой силы» (soft power) в современной политической философии // Научный ежегодник Института философии и права Уральского отделения Российской академии наук. 2010. № 10. С. 173–181.
78. Рябченко Н.П. XVIII съезд КПК о курсе дальнейшего развития Китая. С. 3–18 / У карты Тихого океана. Информационно-аналитический

бюллетень. № 28 (226). Китай в процессе модернизации государства и общества (К итогам XVIII съезда КПК) (по материалам круглого стола). Владивосток. – 2013. – 40 с.

79. Сунь Сяоин. Построить «мягкую силу» и использовать каждую возможность мирного объединения. // Вокруг Юго-Восточной Азии. 2004. № 12. С. 77–81.

80. Титаренко М.Л. Китай и Россия в современном мире. – СПб.: СПбГУП, 2013. – 88 с. – (Избранные лекции Университета; Вып. 146). С. 15